

METAPHYSICAE
PARS PRIMA
SIVE ONTOLOGIA.

*O*ntologia est: *scientia entis in genere, quatenus est ens.* Dicitur etiam *philosophia prima*, quia prima principia primasque rationes tradit, quae in ratiocinando usum habent. Quia autem ontologia est scientia entis in genere, ex scientiae definitione patet, ea demonstranda esse, quae in ontologia proponi debent. Sterilis fuit a plerisque scholasticis usurpata huius scientiae tractandae methodus. Etenim ad methodi demonstrativaformam non satis attendentes, confusas tantum, obscurasque notiones reliquerunt. At quum in ontologia demonstrari debeant ea, quae entibus omnibus sive absolute, sive sub data quadam conditione conveniunt, ad alias scientias utilissimum esse ontologiae studium, facile patet. Etenim definitiones ac propositiones ontologicae ad entia quaecumque in dato quolibet casu transferri possunt, ac proinde si definitiones sint accuratae et propositiones clare determinatae, ontologiae usus est maximus.

PARS I. METAPHYSICAE.

Ontologicis vocabulis saepes aepius in communi sermone utimur, v. g. existentiae, substantiae, personae, aequalitatis, inaequalitatis cet. quibus licet confusam, attamen clam iungimus notionem. Et quidem quum earum definitionum accuratam non possimus adderre, patet vocabulis illis confusas iungi notiones. Quia tamen satis constat, quo in casu adhibenda sint, licet nulla definitione utamur, iisdem claras notiones iungamus, necesse est. Quare vulgares ontologicae notiones confusae veluti quamdam ontologiae naturalis speciem constituunt. Quemadmodum ergo logica artificialis est distincta explicatio logiae naturalis, ita explicatio distincta ontologiae naturalis dici potest ontologia artificialis. Nempe notiones confusas, quae sunt ontologiae naturalis, ad distinctas revocat ontologia artificialis, et propositiones vagas ad determinatas reducit.

CAPVT I.

De principiis ontologiae.

ARTICVLVS I.

De principio contradictionis.

I.
Eam experimur mentis nostrae naturam, ut
V 2

dum iudicat , aliquid esse , simul iudicare nequeat , idem non esse . Hinc fit , ut naturae mentis nostrae concii sine probatione concedamus hanc propositionem terminis generalibus expressam : *fieri non potest , ut idem simul sit et non sit* . Propositio haec dicitur **principium contradictionis** . Nimirum contradicere sibimetipsi dicitur , qui , idem simul esse et non esse , pronuntiat . Principium illud Aristoteles et deinde scholastici omnes adhibuerunt instar axiomatis maxime generalis . Propositionum contradictioriarum naturam in logica iam explicavi , quae ad metaphysicam pertinent heic adiungam .

II. Ex principio contradictionis haec alia in scholis vulgatissima axiomata derivantur : *quodlibet est vel non est : de eodem secundum idem non possunt verificari simul affirmatio et negatio* . Disputant scholastici , utrum aliquod sit primum cognitionis principium , et quoniam illud sit . Quid per primum cognitionis principium intelligent metaphysici , non satis accurate definitum invenio . Primi principii nomine significat Cartesius id primum , quod menti occurrit , et primum inter omnia axiomata locum tribuit huic enthymemati : *ego cogito , ergo sum* . Praedictum autem enthymema tamquam primum principium Cartesio constituere placuit , eo quod nemo dubitare possit , se esse dum cogitat ; etiamsi cetera omnia falsa esse , poneret . Car-

tesiani fere omnes primum cognitionis principium cum ipso , quale ab ipsis statuitur , veritatis criterio confundunt , primumque omnium principium esse adfirmant propositionem hanc : *quidquid in idea clara rei aliquius comprehenditur , id de ea re potest adfirmari* . De veritatis criterio iam sermonem habui in logica , et quaestionis statum clare exposui . S. Thomas Aristotelem secutus primum principium statuit axiomata istud : *impossibile est , idem simul esse et non esse* .

Antequam vero nostram hac de re sententiam in sequenti conclusione aperianus , observandum est , nullum axioma ratione certitudinis atque evidentiae primum dici posse , quum omnes propositiones , quae axiomatis nomen merentur , et quae certe sunt pluri- mae , terminis intellectis statim manifestae esse debeat , nullaque probatione indigeant . Neque primus locus tribui potest axiomati , quod primum menti occurrit . Etenim quoniam sit axioma illud , nulla ratione potest definiri : immo quum axiomata sint propositiones universales , axiomatibus priores esse propositiones singulares , facile patet ex iis , quae de universalium formatione in logica explicata fuerunt . Et quidem licet ideas innatas probaverim , res tamen in eo sensu intel ligi non debet , quo a vulgaribus cartesianis usurpatur . Idearum innatarum nomine nihil aliud intelligo , nisi ideas intellectuales , ex

ideis aliis singularibus facilis ratiocinatione eliciendas. Nullam vero propositionem universalem sine aliqua in ideas singulares reflexione adquisitam admitto. Sed de his legantur, quae dicta sunt in logica. Itaque praesens quaestio intra hos limites restringi debet, nempe: primi principii nomine intelligimus axioma illud, ad quod tandem reduci possunt cetera omnia axiomata saltem indirecte, et per quod possunt probari, si ea ab aliquo pertinaciter negari contigerit. His positis sit

CONCLVSIΟ.

PRINCIPIVM CONTRADICTIONIS: IMPOSSIBILITATE EST, IDEM SIMVL ESSE ET NON ESSE, PRIMVM COGNITIONIS PRINCIPIVM DIGI POTEST SECUNDVM PRAEMISSAM DEFINITIONEM.

Prob. Primum cognitionis principium censi debet axioma ita universale, ut per aliud probari nequeat, per ipsum vero cetera axiomata, si ea negari contigerit, possint demonstrari saltem indirecte; atqui principium contradictionis has omnes habet conditiones; ergo principium contradictionis est primum cognitionis principium. Prob. min. I. Principium istud est axioma seu propositio theoretica ex solis terminis manifesta. Quum enim eam esse experiamur mentis nostrae naturam, ut in il-

lius potestate minime sit iudicare, quod aliquid sit simul et non sit, idem principium statim ac intelligitur, ab omnibus sine probatione tamquam certissimum admittitur. II. Deinde est axioma universalissimum ex notionibus maxime abstractis formatum, quod omnibus convenire potest, quae sunt vel esse possunt. III. Praeterea axioma illud per nullum aliud probari potest; nam si negetur, corruit omnis humanae cognitionis certitudo. Et quidem fingamus, idem posse esse simul et non esse: ergo dum cogitas seu tui ipsius tibi conscientia es, fieri potest, ut non cogites seu tibi conscientia non sis tui ipsius. Perit adeo certitudo propositionis, quae Cartesio de rebus omnibus dubitanti tantae evidentiae visa est, ut eam omnis evidentiae normam constituerit. Similiter aliorum quorumlibet axiomatum certitudo tollitur. Si enim concesseris, idem posse simul esse et non esse, idem praedicatum eidem subiecto convenire poterit et non convenire; ac proinde omnis propositio vera esse poterit et falsa simul; ideoque incerta. Et nullus demonstrationi locus relinquetur, quum demonstratio ex principiis certis fieri debeat. Ego principium contradictionis per nullum aliud axioma demonstrari potest. IV. Tandem per idem principium cetere demonstrari possunt axiomata. Si quis enim pertinaciter aliquod axioma negaverit, illud per reductionem ad

absurdum , ac proinde per nostrum principium demonstratur apagogice . Etenim quum axioma sit propositio ex terminis manifesta , poni non potest subiectum , nisi ponatur simul praedicatum ; sed qui axioma negat , subiectum ponit , praedicatum vero tollit , ideoque quum sublatu praedicato tollatur et subiectum , ponit , idem simul esse et non esse ; ergo refellitur per principium contradictionis .

SOLVVNTVR OBIECTIONES .

Obiect. 1. Principium contradictionis pendet ab isto alio : *quodlibet dum est , est* ; ergo non est omnium primum . Resp. neg. ant. Hoc enim axioma : *quodlibet dum est , est* , ntititur principio contradictionis , et ad illud reducitur . Etenim certus esse non possum , aliquid esse , nisi certo cognoverim , impossibile esse , ut idem simul sit et non sit . Et quidem hoc axioma , *quodlibet dum est , est* , quamvis evidentissimum , per hoc tamen : *impossibile est cet.* probari posset hoc modo : si falsum esset axioma illud : *quodlibet dum est , est* , daretur aliquod ens , quod esset simul et non esset ; sed impossibile est , idem simul esse et non esse ; ergo impossibile est , ut illud axioma sit falsum . Ergo certitudo illius praesupponit certitudinem principii contradictionis .

Inst. 1. Hoc axioma : *quodlibet dum est* ,

est , est propositio simplex , istud vero *impossibile est , idem simul esse et non esse* , est propositio composita ; sed propositio simplex prior est propositione composita : ergo certitudo huius axiomatis : *quodlibet dum est , est* , non deducitur ex certitudine illius : *impossibile est cet.*

Resp. C. mai. dist. min. : propositio simplex prior est composita , quatenus est propositio , C. min. , quatenus est principium certitudinis , N. min. Propositio composita maiorem aliquando praesefert evidentiam , quam propositio simplex . Quidquid sit de maior horum axiomatum evidentia , in praesenti conclusione nihil aliud volumus , nisi propositio nem hanc : *impossibile est cet.* a nulla alia propositione pendere ; ceterarum autem propositionum certitudinem pendere a certitudine illius .

Inst. 2. Principium istud : *impossibile est cet.* est propositio negans , istud vero : *quodlibet dum est , est* , est propositio affirmans ; sed ex propositione negante demonstrari non potest propositio affirmans ; ergo principium *quodlibet , dum est , est* , non demonstratur per aliud , *impossibile est cet.* Resp. dist. min. : ex propositione negante demonstrari non potest propositio affirmans *directe et ostensive* , C. min. , *indirecte et apagogice* , N. min. Itaque duplex est demonstrationis genus , aliud directum , aliud indirectum . Demonstratio directa

est, qua ex notione **subiecti** colligitur, praeditum convenire **subiecto**; demonstratio apagogica seu indirecta est, qua posita propositione contradictoria **tamquam vera**, colligitur quod propositioni **verae** contradicit. Dicitur quoque reductio ad absurdum vel ad impossibile. Hoc autem demonstrationis genere utimur ad probandam veritatem alicuius propositionis **adfirmantis** per principium istud: **impossibile est cet.** De hoc utroque demonstrationis genere tractavimus in logica.

Obiect. 2. Multa per experientiam certo cognoscimus; sed certitudo eorum, quae per experientiam cognoscimus, non pendet ab isto principio: **impossibile est cet.**; ergo principium contradictionis non est omnium primum. Resp. C. mai. N. min. Multa quidem per experientiam fieri observamus, de quorum veritate nullo modo dubitare possumus, sed hoc certo cognoscimus; quia fieri non potest, ut res ita se habeat, et simul ita se non habeat. Etenim si fieri possit, ut dum rem ita se habere observamus, rem aliter se habere simul observaremus; tum nulla amplius esset certitudo. Vnde patet, certitudinem eorum, quae per experientiam fieri observamus, innixam esse hoc principio: **impossibile est cet.**

Obiect. 3. Istius axiomatis certitudo: **quidquid in idea clara et distincta alicuius rei continetur, id de ea re certissime potest**

adfirmari, non pendet a certitudine illius, **impossibile est cet.**; ergo principium contradictionis non est omnium primum. Resp. N. ant. Etenim ut certi simus de illius veritate, necesse est, non prius cognoscere, ideam eamdem claram et distinctam non posse esse simul obscuram et confusam; quod quidem esse non potest, nisi posita veritate huius principii: **impossibile est cet.** Quamvis autem non attendamus ad istud principium, illius tamen certitudinem semper presupponimus. Praeterea ut in dato casu adhibeatur principium istud: **quidquid in idea cet.** necesse est, prius efformari notionem rei, ad quam idem principium transferre volumus. Non possumus autem notionem rei efformare, nisi agnoscamus, eam esse possibilem seu a contradictione liberam, quod fieri non potest, nisi posita veritate principii contradictionis.

Obiect. 4. Plures sunt veritates pluraque axiomata nobis certissime nota, antequam de principio isto universale et maxime abstracto cogitemus; ergo principium contradictionis non est omnium primum. Resp. C. ant. et N. cons. Non enim contendimus, omnem humanam cognitionem ab hoc universalii principio incipere, quum e contrario cognitiones nostras a singularibus proficiunt, iam demonstratum fuerit. Hoc unum dicimus, nempe, principium contradictionis esse omnium primum eo sensu, quod alia omnia axiomata ad illud revocari

possint saltem per demonstrationem indirectam , et quod negato illo principio , cetera simul tolli necesse sit.

Quamvis ex hactenus dictis facile intelligi possit quaestionis status , rem tamen a metaphysicis acrius disputatam in meliori lumini collocare , non abs re erit. Itaque principium contradictionis in eo sensu vocari non debet omnium primum , quasi sit omnis cognitionis fons et origo. Rectum huius principii usum explicabo. Ex his , quae dicta sunt in logica , facile patet , quattuor distingui posse cognitionum genera. Prima cognitione dicitur *intuitiva* , et circa evidentissima axiomata versatur. Secunda vocatur *demonstrativa* , eaque ratione elicetur ex aliis propositionibus vel evidentibus vel demonstratis. Tertia dici potest *sensualis* cognitione , quae ex rerum singularium existentia per sensus adquiritur. Quarta tandem potest appellari cognitione *testimonialis* , quae factis indubitatis atque authenticis nittitur. Porro certissimum est , sine principio contradictionis haberi posse praedicta cognitionum genera , hoc est , principium contradictionis non esse necessariam cognitionum illarum originem. Et quidem quod spectat ad cognitionem intuitivam , nulla probatione indigent axioma , et qui axioma aliquod pertinaciter negare non dubitat , ipsum quoque contradictionis principium eadem fronte negare audebit. Praeterea innumerabiles sunt

propositiones singulares , quae parem cum ipsis universalissimis axiomatibus evidentiae gradum habent. Ita propositio haec : *si unitatem ex binario auferas , remanet unitas* , non minus evidens est , quam propositio universalissima *si ex aequalibus aequalia demas , quae remanent erunt aequalia*. Quum igitur cognitione intuitiva ex principio contradictionis necessario non pendeat ; evidens est etiam , tres alias cognitionis species ex hoc principio non pendere necessario , quum ex aliis principiis , aequo certis hauriri possint. Ergo , inquiet aliquis , nulla est principii huius utilitas. En totum huius principii usum ; nempe , consti tuere iuvat universalia quaedam principia et ab omnibus recepta , ad quae tandem redigi debent pertinaces veritatis oppugnatores , ita ut nullum ipsis pateat effugium. Haec principia universalia in rebus theologicis utiliter adhiberi possunt , ut obstinati litigiosique homines ad silentium adigantur. Nemo tamen dixerit , sacram theologiam , quae in revelatione tota fundatur , ex his principiis pendere , iisque innixam esse. Haec ergo in omnibus disciplinis esse poterit principiorum universalium commoditas , ut nempe pertinaciores viri ad prima principia reducantur , et ad veritatem cogantur. Valere etiam potest illorum principiorum usus ad docendam et explicandam disciplinam aliquam. At nullius fere utilitatis esse poterit , ad verum inveniendum , quod

quidem breviori tutorique via praestat methodus analytica, cuius ope tamquam sacra clavi intima scientiarum adita reserarunt atque penetrarunt cultiores philosophi.

ARTICVLVS II.

De principio rationis sufficientis.

Per rationem sufficientem intelligimus: *id unde colligitur, cur aliquid sit.* E. g. ex eo, quod triangulum tribus lineis contineatur, intelligere licet, quod tres habere debeat angulos, ac proinde ternarius laterum numerus in triangulo dicitur ratio sufficiens numeri ternarii angulorum. Sufficit enim, ut intelligamus, cur triangulum habeat tres angulos. *Nihilum dicimus: cui nulla respondet notio, nisi forte notio fallax, quae eadem est ac nulla.*

II. Quoniam fallax et inane est vocabulum, cui nulla notio respondet, manifestum est, vocabulo inani nihil significari; quia aliquid repraesentare videtur, quod revera non repraesentat. Ita sibi videbantur scholastici aliquid habere notionem vis attractricis magneticae, de qua tamen nihil noverant: quum vis attractrix nihil revera significaret, et eausam tantum mentiretur. Quia vero arbitraria est nominum impositio, causa attractionis magneticae vis attractrix dici potest. Verum quam-

diu causae nullam habes notionem, eamque tibi nosse videris, et eam vim attractricem adppellas, nihil profecto causae cognoscis, et si detur fortasse quaedam causa vis attractricis nomine appellanda. Hinc patet, cur ex notionibus fallacibus ratiocinantes, nullam eorum, quae sunt, rationem reddant, quamvis eam reddere sibi videantur. Notiones enim fallaces repraesentant nihil, tamquam aliquid. Hoc vitio non solum aliquando laborat vetus philosophia scholastica, verum etiam recentiores philosophi non pauci inanibus vocabulis sibimetipsis fucum faciunt. Hinc intelligitur vulgare scholarum axioma: *nihil nulla sunt praedicata vel nullae sunt proprietates.* Si enim de nihilo aliquid praedicari posset, notio aliqua nihilo responderet, ac proinde esset aliquid, quod est absurdum. His positis sit

CONCLVSIΟ.

NIHIL EST IN MVNDO MATERIALI SINE RATIONE SVFFICIENTE, CVR POTIVS SIT QVAM NON SIT; ID EST, SI ALIQVID ESSE PONITVR, PONENDVM EST ETIAM ALIQVID, CVR POTIVS SIT, QVAM NON SIT.

Prob. Si aliquid esse ponitur sine ratione sufficiente, cur potius sit quam non sit, nihil est, unde intelligitur, cur aliquid sit; ergo ideo admittitur aliquid esse, quia ipsum

nihil esse ponitur, quod est absurdum. E. g. ponamus lapidem, qui erat frigidus, factum fuisse calidum. Aut datur aliqua ratio per quam intelligi potest, cur lapis nunc potius sit calidus quam frigidus, aut nulla datut. Si nulla datur huiusmodi ratio, nihil ponitur in lapide neo extra eumdem, ad quod actus caloris referri possit, ac proinde admittendum erit, vel nihilum in lapide abiisse in calorem, vel nihilum extra lapidem calorem produxisse. Quis vero non ultro largitetur, haec esse absurdia? Patet autem exemplum illud generaliter accipi posse, quum de ente quocumque eadem ratiocinatio institui possit. Et certe principium rationis sufficientis reipsa omnes ultro concedere videntur, quum in omni casu nihil admittamus sine ratione sufficiente; in omni scilicet casu proni sumus ad interrogandum, cur hoc sit vel non sit. Id animadvertere licet in ipsis etiam pueris, statim ac in iis sese exserit aliquis rationis usus. Hinc naturae mentis nostrae quasi repugnare videatur, ut admittamus, sine ratione sufficiente aliquid esse posse.

SOLVVNTVR OBIECTIONES.

Obiect. 1. Illud admittendum non est, quod experientiae contrarium deprehenditur; atqui experientiae contrarium deprehenditur, nihil esse sine ratione sufficiente; ergo falsa

et conclusio. Prob. min. Sit libra lancibus appensis in aequilibrio constituta; deponatur in utraque lance pondera aequalia, aequilibrium non tolli, experientia demonstrat; istud autem aequilibrium est sine ratione sufficiente; etenim ideo non tollitur aequilibrium, quia nulla est ratio sufficiens, cur tollatur; si enim esse aliqua ratio, tolleretur; ergo istud aequilibrium est sine ratione sufficiente. Resp. N. min. Etenim si sumatur aliquod phaenomenon, atque inquiratur ratio sufficientis, cur sit, aut rationem illam deprehendimus, aut saltem demonstrare numquam poterimus, nullam adesse. Si autem exemplum nullum adferri possit, in quo nullam rationem adesse demonstretur, adfirmari non potest, principium rationis sufficientis experientiae repugnare. At nemo eorum, qui istud rationis sufficientis principium repugnarunt, vel unicum adferre potuit exemplum, quod sufficienti ratione destitutum demonstrare valuerit. Et quidem quod spectat ad exemplum in minoris probatione adlatum: in statera habetur aequilibrium, quoties distantiae sunt aequales et pondera aequalia, ut demonstratur in mechanica. Ex hac ratione sufficiente intelligitur, cur aequilibrium potius sit quam non sit. Licet autem hanc notionem aequilibrii aliquis non novavit, ac proinde et rationem sufficientem adferre non possit, non inde tamen sequeretur, hanc non existere.

Quare ut aliquid probetur esse sine ratione sufficiente , ratione aliqua vel exemplo aliquo ostendi debet , nullam esse posse rationem sufficientem , quod quidem nulla ratione nulloque exemplo potest demonstrari.

Inst. Si nihil esset sine ratione sufficiente in mundo materiali , res materiales exsisterent necessario ; falsum consequens ; ergo et ant. Resp. N. seq. mai. Etenim res illae tantum sunt necessariae , quarum ratio sufficiens cur exsistat , in ipsarummet rerum essentia continetur , ut ostendemus deinceps. Ratio autem sufficiens cur res materiales exsistat , non continetur in ipsa rerum essentia ; sed tantum in voluntate divina , beneficio cuius exsistunt , ac proinde non exsistunt necessario. In hac obiectione de rerum materialium exsistentia dumtaxat sermo est. Quod autem spectat ad sufficientis rationis principium in actionibus liberis , gravissimam hanc et difficillimam quaestionem deinde examinabimus ; postquam scilicet explicata fuerint plurima , quae ad naturam animae illiusque libertatem pertinent. Quare haec pauca dixisse satis sit. Eamdem quaestionem opportuniori loco , data deinde occasione , revocabimus.

Ceterum ex dictis patet , rationis sufficientis principium confundi non debere cum antiquo scholasticorum axiomate : *nihil est sine causa*. Ita Deus necessario existens nullam habere potest exsistentiae suaee causam ; habet

tamen sufficientem exsistentiae necessariae rationem , quae in immensa eius essentia continetur. Scholastici ad explicandos naturae effectus plurimas qualitates occultas fingeant , ac proinde causam aliquam admittebant. Verum quia nullam causarum rationem reddere poterant , sine ratione sufficiente inexplicabiles causas illas admiserunt. Sub causae nomine notum fuit Cartesio rationis sufficientis principium. Ita enim *in meditationibus de Deo ratiocinatur* : *nulla res exsistit , de qua non possit quaeri , quaenam sit causa cur exsistat*. Hoc enim de ipso Deo quaeri potest , non quod indigeat ulla causa , ut exsistat ; sed quia ipsa eius naturae immensitas est causa , propter quam nulla causa indiget ad exsistendum. Nullum dubium est , quin causae nomine rationem sufficientem hoc loco significare voluerit Cartesius.

CAPVT II.

De essentia et exsistentia entis.

ARTICVLVS I.

De notione entis.

Ens dicitur , id omne , quod existere potest , seu cui exsistentia non repugnat. **I.**
X 2